

HAZERANLAR KONAĞI

Amasya'da
XIX. yüzyıla ait Türk konağı.

Kralkaya mezarlarının altında ve Hatuniye Camii'nin doğusunda bulunan yapı, XX. yüzyılın başlarında Amasya'nın mimari dokusunu meydana getiren "Türk evi" modelinin tipik bir örneğidir. Şehir merkezinden geçen Yeşilirmak'ın kuzey sahili boyunca uzanmış surlar üzerinde ewelce İstanbul'un Boğaziçi yalıları gibi sıralanan ve son yıllarda çoğu yıkılan yalı-konakların önemlilerinden biri olan bina restore edilerek kurtarılmıştır. İsmi ilk sahiplerinin aile lakabından alan konağın yapılış tarihi hakkında kesin bir kayıt mevcut olmamakla birlikte Ziyâ Paşa'nın Amasya mutasarrıflığı zamanında yaptırıldığı rivayet edilmektedir. Restorasyon öncesi tesbitlerinde selâmlık başodasının kuzey ve cephe alınışında Sultan Abdülaziz'in tuğrasının, haremlik giriş kapısı üstündeki çıkma alınışında da "mâşallâhu kân 1289" ibaresinin yer aldığı görülmüştür. Ziyâ Paşa'nın mutasarrıflığı 1864-1865 yıllarında yaklaşık iki sene sürdüğüne göre konağın 1865'lerde yapıldığı, 1289 (1872) tarihinin ise inşaatın tamamlanmasından sonraki bir yılı gösterdiği kabul edilebilir.

Hazeranlar Konağı, zaman içerisinde veraset ve satış yoluyla birkaç defa el değiştirmiş, varlığının önemli bir bölümünü kaybederek çökme noktasına geldiği ve sahipleri tarafından yıktırılması için büyük çaba harcandığı bir dönemde Kültür Bakanlığı'nca kamulaştırılarak yok olmaktan kurtarılmıştır. 1979 yılı sonlarında başlanan restorasyonu 1983'te tamamlanan ve yapılan düzenlemeyle 17 Ağustos 1984 günü müze-ev olarak hizmete açılan konakta, Amasya Müzesi depolarından getirilen etnografik eserler sergilenmektedir. Teşhir-tanzim çalışmaları sırasında halen mevcut eski Amasya evlerinin iç düzeni esas alınmış, ayrıca konağın geçmiş günlerini hatırlayan yaşlıların görüşlerinden de istifade edilip ihtiyaca göre yeni ilâveler yapılarak imkânlar ölçüsünde aslına en yakın bir düzenlemeye gidilmiştir.

Nehrin akışına paralel olarak kıyı boyunca uzanan surlar bu kesimde arazinin düzgünlüğünü bozduğundan bodrum katı arsanın meyline uydurulmuş, bunun üzerinde yükselen iki katlı bina kütlesi de

beş ahşap direkle nehre doğru yapılan bir çıkma üzerine oturtulmuş, böylece konak geniş bir kullanım alanına ve muntazam köşeli, geometrik bir yapıya kavuşturulmuştur. Yeşilirmak'a bakan güney cephesinde tam bir simetri hâkimdir. Katlar ve odalar ahşap kuşaklarla enine ve dikey hatlar halinde belirlenmiş, üst katta yer alan her iki köşe odası birer çıkma ile binanın cephesine hareket kazandırmıştır. Yapının doğusu daha önceki bitişik nizam yapılanmadan dolayı penceresizdir; diğer cephelerin tamamı 90 cm. eninde 1/2 oranlı dikey, çoğunluğu üçlü sıyırma tipte olan pencerelerle donatılmıştır.

İki ayrı bölümden meydana gelen konağın selâmlık girişi batıdaki Hatuniye Camii avlusuna açılır. Haremlik girişi ise kuzeydeki sıbyan mektebiyle evler arasında, çıkmaz sokak görünümüne, Arnavut kaldırımı döşeli dar yolun sonundaki çift kanatlı avlu kapısından. Burada giriş merdivenlerinin önünde bir kuyu ile avlunun batı köşesinde pekmez, salça vb. pişirilmesinde ve çamaşır, cenaze suyu kaynatılmasında kullanılan, bina ile bütünleşmiş bir kazan ocağı yer alır. Konağın haremlik bölümünde her iki katta, merdivenlerle irtibat sağlanan orta sofa uygulamasının orijinal bir örneği görülür.

Hazeranlar Konağı – Amasya

Dört köşede birer oda ve aralarında orta sofanın uzantıları olan eyvanlar bulunmaktadır. Batı taraftaki selâmlık bölümü bu uygulamanın dışında tutularak kuzeyle doğru uzatılmış, plan ve fonksiyon itibariyle haremlikten ayrı tasarlanmıştır; yalnız üst kat sofası ile bağlantılıdır. Selâmlık kapısı daha çok "hayat" havası veren tabanı tuğla döşemeli, alçak tavanlı bir mekâna açılır. Selâmlık hizmetçisinin odası bu mekâna bağlanmış ve yan tarafına, haremliğin alt katındaki mutfakta hazırlanan yiyeceklerin hizmetçilere iletilmesine yarayan dönme dolap yerleştirilmiştir. Buradan merdivenlerle selâmlığın holüne çıkılır; bu bölüm bir kahve odası, bir küçük oda ve başodadan teşekkül etmiştir.

Güneye ve batıya bakan bütün odaların pencere önlerinde birer sedir bulunur. Karşı duvarların ortasına barok üslubunun etkisini taşıyan alçı şerbetlikler yerleştirilmiş, her iki yanları kapaklı yüklük (yatak odalarında bir tarafı gusülhâne) olarak değerlendirilmiştir. Selâmlık başodasının tavanı orijinaldir. Bunun dışındaki kapı, pencere, merdiven korkulukları dahil bütün ahşap elemanlar restorasyon sırasında orijinal örneklerine göre yeniden yapılmıştır. Selâmlık bölümü, konağın günlük yaşantısı dışında erkek misafirlerin ağırlandığı müstakil bir mekândır. Büyük çaplı kabullerin ve sohbet toplantılarının yapıldığı "paşa odası" adıyla da anılan başoda, konağın en aydınlık ve görüş alanı en geniş mekânı olup işlevi gereği diğerlerinden daha ihtişamlıdır ve bugün de aynı anlayışla düzenlenmiştir. Haremlik bölümünün üst katında selâmlık başodasına bitişik mâbeyn odası, çeyiz odası, hizmetçi odası ve ebeveyn yatak odası, alt katında ise mutfak, kiler, oturma ve yatak odaları yer alır.

Avlunun doğu köşesinden birkaç basamakla bodrum katına inilir. Burası binanın ahşap konstrüksiyonunu bütün açıklığıyla temsil eder. Müze düzenlemesi sırasında, duvarlara ve asıl kütleyi taşıyan direkler arasına uyumlu biçimde yerleştirilmiş panolarla bir sergi salonu meydana getirilmiştir. Bu salon, küçük bir girişle "develik" tabir edilen tonoz örtülü bölüme açılır. Bu mekân, ortada büyük bir kemer açıklığı ile birbirine bağlanmış iki kısımdan ibaret olup batıdaki Hatuniye Camii'ne bakan her iki kemer açıklığı halen bütün bir camla kapatılmış durumdadır. Bu mekânın bir bölümüne büro

fonksiyonu verilmiş, diğer bölümü konferans ve film-slayt gösterilerine ayrılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kemal Soyer, "Amasya Hazeranlar Konağı ve Safranbolu Kaymakamlar Evi Restorasyonları", *Mimaride Türk Millî Üslubu Semineri*, İstanbul 1984, s. 141-151; Mehmet Tektaş, *Hazeranlar Konağı*, Amasya 1986; a.m.f., "Eski Amasya Evleri", *İlgi*, sy. 67, İstanbul 1991, s. 20-25.

MEHMET TEKTAŞ

HAZF

(bk. HAZİF).

HÂZİK

(حاذق)

(ö. 1177/1764)

Divan şairi.

Erzurum'da doğdu. Asıl adı Seyyid Mehmed, mahlası Hâzık olup ömrünün çoğunu Erzurum'da geçirdiği için daha ziyade Erzurumlu Hâzık diye tanınır. Erzurum Feyziye Medresesi müderrislerinden olan ve Kara Bekir lakabıyla tanınan babası Karabağ'dan gelip İspir'e yerleşmiş olmalı ki (Ziyâeddin Fahri, s. 46) kaynaklarda İspirli Ebûbekir Efendi adıyla anılmaktadır.

İlk eğitimini babasından alan Seyyid Mehmed, daha sonra İhlâsiye Medresesi müderrisi Müftü Ömer Efendi ve Kazâbâdî Ahmed Efendi gibi âlimlerden okudu. Tahsilini tamamladıktan sonra mülâzım oldu. Başta İbrâhim Paşa Medresesi ile Hatuniye Medresesi (Çifte Minareli Medrese) olmak üzere Erzurum'un çeşitli medreselerinde müderrislik yaptı. Erzurum'da elli yıl kadar ilim ve irfan hayatı içinde bulunan, çok iyi Farsça bilen ve klasik edebiyatla da meşgul olan Hâzık hocalığı süresince birçok öğrenci yetiştirdi. Peygamber soyundan geldiği için Erzurum nakîbüleşraflığı, ardından da 1170'te (1757) getirildiği Erzurum müftülüğü görevini ölümüne kadar sürdürdü. Bazı kaynaklarda Erzurumlu İbrâhim Hakkı'ya Farsça hocalığı yaptığı (*Osmanlı Müellifleri*, I, 280) veya İbrâhim Hakkı'nın onun Farsça hocası olduğu (Mehmed Nusret, s. 103) kaydedilmişse de İbrâhim Hakkı'nın mektuplarından aralarındaki ilişkinin bir dostluktan ibaret bulunduğu anlaşılmaktadır (İbrahimhakkıoğlu, s. 62). Vefat tarihi Esad ve Râmiz tezkirelerin-

de, *Kâfile-i Şuarâ*'da 1181 (1767), *Sicill-i Osmânî*'de 1188 (1774), hâlen Erzurum müzesinde bulunan kabir taşında ise 1176 (1763) olarak gösterilmiştir. Ancak İbrâhim Hakkı'nın şairin ölümü için söylediği, "Hakk'a yöneldi Hâzık Efendi" mısraının gösterdiği 1177 (1764) yılı daha doğru olmalıdır. Kabri bugün mevcut olmayan Erzincankapı Mezarlığı'nda idi.

Şiirlerinden İstanbul, Çıldır ve bugün Türkiye sınırları dışında kalan Ahıska'da (Gürcistan) bulunduğu, bilhassa İstanbul'u çok sevdiği anlaşılmaktadır. Divanının kasideler bölümünde mahallî şahsiyetler ve yapılar hakkında yazdıkları dikkat çekicidir. Bunlar arasında Erzurum Beylerbeyi Çetecizâde Abdullah Paşa, Erzurumlu Şeyhülislâm Feyzullah Efendizâde Mustafa Efendi, Beylerbeyi Mustafa Paşa, Erzurum'un imarında önemli hizmetleri bulunan Beylerbeyi Yazıcızâde İbrâhim Paşa, Çıldır valilerinden Ahmed ve Yûsuf paşalar hakkında şiirlerle saray olarak adlandırdığı Erzurum Vali Konağı, Ahıska ve Erzurum'daki cami, çeşme ve medreseler için tarih manzumeleri bulunmaktadır.

Kasidelerinde hemşehrîsi Nefî'nin, gazellerinde Nâbî'nin etkisi altında kalan Hâzık kasidelerinin birçoğunu Nefî'ye nazîre olarak yazmıştır. Bazı şiirlerinde Erzurum ve yöresinde kullanılan deyim ve tabirlere rastlanan Hâzık Efendi mahallî özellikleri koruyan bir divan şairi karakteri gösterir. Mânâyı ön planda tutmak şartıyla klasik mazmunları ustaca kullanmıştır. Tasavvufî aşkla beraber dünyevî aşk da şiirlerinin konusunu teşkil etmiştir.

Hâzık'ın şiirleri *Dîvân-ı Hâzık Efendi* adıyla, kendisi de bir şair olan Erzurum nakîbüleşrafı ve Ahmediye Medresesi müderrisi Abdürrezzâk İlmî Efendi tarafından bir araya getirilerek yayımlanmıştır (İstanbul 1318). Eserde seksen dört beyitlik bir mi'râciyye, bir na't, dört kaside, on üç tarih manzumesi, 211 gazel ve eksik birkaç manzume bulunmaktadır. Şiirlerinin tamamını ihtiva etmediği anlaşılan bu divanın birçok yazma nüshası vardır (Millet Ktp., Ali Emîrî, Manzum, nr. 89, 90, 91; Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 449-450, Esad Efendi, nr. 2621; Âtîf Efendi Ktp., nr. 2062, 2063; İÜ Ktp., TY, nr. 1731, 2854, 3432, 3452). Kaynaklar, Hâzık Efendi'nin *Ta'likât 'alâ Tefsîri'l-Beyzâvî* ve *Fetâvâ* adlı iki eserinden daha söz etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Şefkat, *Tezkire*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Tarih, nr. 780, vr. 20^b-22^a; Esad Efendi, *Bağçe-i Safâendûz*, Süleymaniye Ktp., Yazma Başlıklar, nr. 185; Râmiz, *Âdâb-ı Zurefâ*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Tarih, nr. 762, s. 61-62; Ârif Hikmet, *Tezkire*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Tarih, nr. 789, vr. 13^b-14^a; Murâdî, *Silkü'd-dürr*, IV, 16; Mehmed Tefvik, *Kâfile-i Şuarâ*, İstanbul 1290, s. 113; *Sicill-i Osmânî*, II, 96; *Osmanlı Müellifleri*, I, 280-281; Mehmed Nusret, *Tarihçe-i Erzurum*, İstanbul 1338, s. 103-104; Ziyâeddin Fahri [Fındıkoğlu], *Erzurum Şairleri*, İstanbul 1927, s. 39-46; TYDK, III, 806-809; Bilmen, *Tefsir Tarihi*, II, 546-549; Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 518; Konyalı, *Erzurum Tarihi*, s. 432-433; Mesih İbrahimhakkıoğlu, *Erzurumlu İbrahim Hakkı*, İstanbul 1973, s. 62; *Büyük Türk Klasikleri*, VI, 375-376; Halûk İpekten v.dğr., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara 1988, s. 203; "Hâzık Seyyid Mehmed Efendi", *TDEA*, IV, 191.

NACI OKÇU

HAZİF

(الحذف)

Bazı harfleri
kullanmadan gerçekleştirilen
söz sanatı.

Sözlükte "atmak, düşürmek, çıkarmak, bir şeyin bir tarafını kesip atmak" anlamlarına gelen *hazif* (*hazf*) kelimesi, bedî' ilminde belli harfleri kullanmadan söz söyleme sanatını ifade eder. *Hazif*, atılan harflerin noktalı veya noktasız olmasına, bitişik veya ayrı yazılmasına göre çeşitli kısımlara ayrılır. Meselâ bir cümlede yer alan kelimeler ya tamamen bitişik veya tamamen ayrı yazılan harflerden oluşur; bazan bu kelimelerin hepsi noktalı veya noktasız olur. Ayrıca cümleyi teşkil eden kelimelerin biri bitişik, diğeri ayrı yazılan harflerden; biri noktalı, diğeri noktasızlardan meydana gelir. Bu anlayış şiirde bir mısradaki noktalı, ötekinde noktasız harflerin yer alması şeklinde görüldüğü gibi, bazan da cümlenin veya beytin tamamı sadece üstten veya alttan noktalı olan harflerden oluşur. Bu arada bazı harflere hiç yer verilmeyebilir.

Başta Harîrî'nin *el-Makâmât*'ı olmak üzere, Hz. Peygamber'i öven "bedîyyât" adı verilen kasidelerin şerhleriyle bazı belâgat kitaplarının bedî' bölümlerinde ve bedî' ilmine dair yazılan müstakil eserlerde *hazif* sanatı ve türleriyle ilgili bilgi ve örnekler bulunmaktadır. İbn Ma'sûm, *Envârü'r-rebî' bi-envâ'î'l-bedî'* adlı eserinde (IV, 176) *hazif* bir sanat olarak ilk ortaya koyan kişinin *Mi'yârü'n-nüzzâr* müellifi İzzeddin ez-Zencânî (ö. 655/1257 [?]) olduğunu söylüyorsa da Zencânî'den